

A. P. NİN FİKİR BEYANINI DEYİMLEYEN BAZI GÖRÜŞLER (1)

Prof. Bahri SAVCI

I — A.P. Fikriyatını Deyimleyen Görüşlere Bir Bakış :

- 1 — Değişme Hareketi ve Bunun, Demokratik Mecrasına Sokulma İşi.
- 2 — Bu Değişmenin Bir «Mefkûresi» Olmalıdır. ...
- 3 — Bu Mefkûre Örgüsünün Unsurları.
 - a) Özgürlük,
 - b) Batı Uygarlığı Kurumları ve Değerleri, ...
 - c) Manevî Değerler ve Din,
 - d) Köklü olmak.
- 4 — Anayasa Kurumları - Özerk Kurumlar İlişkileri :
- 5 — Hürriyetlerin ve Demokrasinin Korunmasında Bir Özel Sektör :
- 6 — Kitle Partisi :
- 7 — Kuvvet ve Meşrûluğun Dayanağı :
- 8 — Plânlı Ekonomi :
- 9 — Sosyal Adalet :
- 10 — Ortanın Solu -T.İ.P.- Komünizm :
- 11 — Düzen Değişikliğinin Metodu :
- 12 — Düzenin Sosyal Temelindeki Mesele : Lâiklik, Din İlişkileri Din Sömürüsü ve İrtica :
- 13 — Kuvvetli-Etkili-Korkusuz-Hükûmet Kurma Tedbirleri :

II — Bu Görüşlerin Eleştirisi :

- 1 — Değişme Hareketi :
- 2 — Mefkûre ve Unsurları :

- 3 — Merkezî İktidar - Öteki Kuvvet ve Kurumlar Meselesi :
- 4 — Özel Sektörün Rolü ve Plândaki Yeri :
- 5 — Kitle Partililiği - Sosyal Adalet :
- 6 — Halk Rızasının Önemi :
- 8 — Tedric Metodu :
- 9 — Dinin Mahiyeti, Yeri ve Din Konusunda Devletin Görevinin de Mahiyeti :
- 10 — Hükûmetin Kuvveti Meselesi :

(1) S.B.F. Dergisinin bundan önceki Sayılarında, A. P. nin rejim üzerindeki bazı görüşlerini belirtmiş ve bunları eleştirmiştik. Bu görüşler, «İkinci Cumhuriyet deyimi ve kavramı» «Meclis çalışmalarının engellenmesi» muhalefetin vuzuhsuz tavrı, «muhalefetin rızasının gerekmezliği, muhalefetin hacmi, oranı meselelerini kapsamak üzere «muhalefetin durumu», «kontenjan senatörleri, tabii senatörler meselesi», «gerçek inanç konusu», «azınlığın tahakkümü» «Nizam ve unsurları» konularından ibaret kalmıştı.

O tarihlerden sonra, A. P. nin görüşlerinde bazı gelişmeler oldu. Bunlar, bu partinin siyasal rejim üzerindeki görüşlerini tamamlayıcı niteliktedir. Binaenaleyh, bunları da işaret etmek gerekmiştir. Ayrıca ve bilhassa, bu görüşlerinin, kendisini nasıl bir savaşa götürdüğünü de belirtmek gerekmiştir.

A. P., 27 Mayıs ile, 1961 Anayasası ile düştüğü intibaksızlık sonucu, kendi varlığına bir dayanak, daha doğrusu bir «hikmet-ü vücud» bulmak ihtiyacını duymuştu.

A. P., Bu «hikmet-i vücud» u şurada bulmuştu : Kendisi sandıktan çıkmaktadır. Binaenaleyh, kendisi, millet ile «aynîyet» halindedir. Kendisinden ötedeki siyasal kuvvetler ve hattâ Anayasa kurumları, A. P., ile olan ilişkilerini, devlet ve toplum hayatı içindeki yerlerini, buna göre ayarlamalıdır. Yani, A. P. nin millet ile aynîyet kurmasından gelen egemenliğine riayet edip, toplum ve devlet hayatı içindeki kendi yerlerini ona göre ayarlamalıdır.

İşte bu görüş, kendi içinde gelişerek şöyle bir felsefeye ve o da Türkiye'yi şöyle bir yere götürmektedir :

* *
*

A. P. nin görüşleri. Daima ve daima, Genel Başkanı Sayın Demirel tarafından deyimlenmektedir. O kadar ki, adetâ, A. P. fikir beyanını, kendilerinden başka bir yerde aramak, bulmak — resmen — mümkün olamamaktadır. Sayın A. P. Başkanı, A. P. fikir beyanını 1965 sonlarından 1966 başlarından itibaren, Siyasal Bilgiler Fakültesinde, öğretim ailesi ile yaptıkları bir sohbet konuşmasıyla başlayıp, 1966 Kasım ortalarında İzmir'de, Kasım sonlarında Üçüncü Genel Kongrelerinde, iktisadî araştırmalar tesisinin seminerinde gene, bu ay içinde ve nihayet 1967 Temmuz başında Plân konuşması ile basın toplantısında deyimlemişlerdir. Bütün bunlarda ortaya çıkan unsurlar, şöyle özetlenebilir ve şu eleştiriden geçirilebilir :

I — A. P. Fikir Beyanını Deyimleyen Görüşlere Bir Bakış :

A. P. fikir beyanını yansıtan görüşleri, biz, burada, bir sentez halinde belirtmek istiyoruz.

Böyle bir senteze, Sayın Genel Başkanın türlü demeçlerini, bildirilerini tarih sırasıyla incelemek suretiyle varamayız. Fakat, tür-

lü demeçleri ve bildirileri masa üzerine koyup, onlara şöyle bir top-tan bakar ve fikirleri, lojik sıraları içinde incelersek, aşağıda vereceğimiz sentezi pek güzel belirmiş görürüz. Şöyleki :

1 — *Değişme Hareketi ve Bunun, Demokratik Mecrasına Sokulması İşi :*

Sayın A. P. Genel Başkanına göre (bu görüş 21.XI.1966 da Ankara İl Kongresinde deyimlenmiştir) : Türkiye'de bir değişme hareketi vardır. Bu değişme, milletin hayatiyetinin eseridir. Milletimiz, büyük bir hayatiyet göstermektedir. Bundan ötürü, onun meseleleri, hızla veçhe değiştirmektedir. Yani, Türkiye'de sür'atli bir değişme, her halükârda, vardır. Vatandaşlar, bu değişmeyi, olay olarak görmektedirler. Düşüncelerini, görüşlerini de, ona göre ayarlamaktadırlar. Böylece, Türkiye'de, büyük bir bünyevî silkinme olmaktadır. A. P. ye düşen de; aslında, milletin hayatiyetinin ürünü olan bu değişme hareketini demokratik mecrasına sokmaktır.

2 — *Bu Değişmenin Bir «Mefkûresi» Olmalıdır :*

Sayın Genel Başkana göre, Türkiye'de — bu değişmenin dayanak olarak gerektirdiği — bir «mefkûre fıkdanı» vardır. (Gençlik kolları, Birinci Büyük Kongresi : 20.11.1966) oysa ki, böyle bir mefkûre fıkdanına sebep de yoktur. Türkiye'de, mefkûre için, — mefkûrecilik izlemek ve uygulamak için pekâlâ da — yol vardır. Türkiye'nin bir amacı olmalıdır. Bu amaç, - memleketçi - hürriyetçi - akılcı - gerçekçi - refahçı - kalkınmacı bir görüşle mâmur ve müreffeh Türkiye'yi yaratmaktır.

İşte bu amaca varmak için bir mefkûre, bir Türklük mefkûresi gerekir.

3 — *Bu Mefkûre Örgüsünün Unsurları :*

Değişme bir dengelenmeye kavuşmalıdır. Birleşik anlayışlara erişmelidir. Bunlar da şu unsurlardan kurulmalıdır :

a) *Özgürlük* : Herşeyden önce bir özgürlük olmalıdır. Herşey demokratik hürriyetler içinde kalmalıdır : vatandaş, vicdanına, inancına göre yaşayabilmeli ve gerektiği zaman kendisine sunulmuş bulunan değerlere dayanabilme, direnebilmelidir. Bu özgürlük, ikti-

sadî özgürlük temeline kadar dayanmalıdır : İktisaden hür zümreler yaratmalıdır. (7.11.1966 İzmir demeci).

b) *Batı Uygarlığı Kurumları ve Değerleri* : Sayın Genel Başkan'a göre, değişme, Batı uygarlığına doğru olmalıdır. Bunun için de, Batı uygarlığının kurumlarına ve değerlerine bağlanmalıdır. Türk mefkûresinde bunlar bulunmalıdır. Bu kurumlar ve değerler Batı'da, bir liberal ve özel sektörcü ortam yaratır. İşte değişme buna doğru olmalıdır.

c) *Manevî Değerler ve Din* : Toplumda, Devlet yapısı laik olcaksa da, insanları birleşik anlayışlara götürecektir mefkûre içinde, manevî değerler, bilhassa bulunmalıdır. Toplumda, manevî kurumları değerlendirmek lâzımdır. Dine sarılmak gerekir. Çünkü din yalnızca ibadetlerden ibaret değildir. Din, geniş bir bilgi alanıdır. Kul bu bilgiden, gücüne göre bir pay almalı ki, Tanrısı ile, karşı - karşıya gelebilsin; kişisel davranışına yön verebilsin; belirli bir dünya görüşü kazanabilsin; bir hayat felsefesine kavuşabilsin... (28.11.1967 Üçüncü Genel Kongre).

d) *Köklü Olmak* : Böylece de, insan, islâmî, tarihsel geleneklerine dönerek, köklü olur. Bir toplumun köklü olması gerekir ve bu da böyle sağlanır : yâni islâmî tarihsel geleneklere dönerek ve bunlardan hız alan halk duygularına, düşüncelerine, eğilimlerine cevap vererek...

4 — Anayasa Kurumları — Özerk Kurumlar ve İlişkileri :

Sayın A. P. Genel Başkanı, Anayasa kurumları -özerk kurumlar- kendi siyasal iktidar kavramları ile, bunlar arasındaki ilişkiler konusunda, kendi içinde oldukça tutarlı gözüken bir görüşe sahiptir :

A. P., Devletin nizamlayıcı merkezî iktidarını teşkil eder ve bu sıfatı ile milleti temsil eder. (31.5.1966 İzmit, 5 Haziran Senato seçimleri kampanyası (dolayısıyla) Tercih ve karar yetkisi ona aittir. O, uzmanlığa saygı gösterir. Fakat tercih ve karar yetkisine başkasına, uzmanlığa bırakmaz. Bu siyasî otorite her türlü kararın sahibidir. (P. P. Samsun İl Kongresi). Ayrıca, Anayasa ile saptanmış bulunan Anayasa kurumları da vardır. Bunların her birinin kendilerine özge hakları, yetkileri, sorumlulukları vardır. Böylelikle, bir yetkiler ve sorumluluklar dengesi kurulur: Fakat her türlü kararın sahibi olan siyasî iktidar merkezi üzerinde...

Bunlardan başka, gene Anayasa ile saptanmış bulunan özerk kurumlar da vardır. Bunlar da milletin malıdır. Fakat hiç birisi,

kendisini ulusal vicdanın, ulusal bilincin deneti dışında göremez. Keza, bunlardan hiç birisi, kendisini, ötekisi yerine koyup onun görev ve yetkilerini kendi üzerine alamaz. Hiç birisi, kendisini, kendine özge sorumluluğun dışında hareket etme yetkisi ile donanmış sayamaz.

Binaenaleyh, özerk kurumlar da dahil, Anayasa kurumları, siyasal iktidarın yanında veya karşısında sayılamaz. Ortada böyle bir mesele yoktur. Bunların hepsi, -Anayasada da deyimini bulan temel siyasal prensipler çerçevesi içinde- Devletin nizamlayıcı merkezi iktidarı olan siyasal iktidar etrafında toplanmalıdır ve bu mihver üzerinde âhenkli bir biçimde hareket etmelidirler.

Oysa ki, bu özerk kurumlar, devlet yapısı içinde birbirlerine bağılıklarını ve milleti temsil eden siyasal iktidar ile olması pek doğal olan irtibatlarını hiç hesaba katmadan, birbirlerinden bağımsız çarklar halinde, boşlukta dönmektedirler. Sanki, hükümlerlik hakları varmış gibi hareket etmektedirler.

Bu suretle de milleti temsil eden siyasal iktidarın karşısında yer aldıkları oluyor. Ve hattâ bazıları, milletin temsilcisi olan, devletin nizamlayıcı merkezi olan siyasal iktidarın ve dolayısıyla milletin üstünde oluyorlar.

Oysa ki, Anayasa kurumlarının -bilhassa özerk kurulların- hiç birisi, milletin üstünde değildir. Hepsi de, milletin hizmetinde, kanunların emrindedirler ve bu nitelikleri ile de milletin yolunda yanadırlar. Sorumluluklar ve meşruiyet dengesi ancak bu suretle kurulur. Özerk veya bağımsız kuvvetler, Devletin nizamlayıcı merkezi olan siyasal iktidar mihverini üzerindedir. Bu mihvere bağılı olarak âhenkli bir biçimde çalışmaklık zorununu unutup, bir suiistimalde bulunabilirler. O zaman bu, temel kurum olan siyasal iktidarın hakkına, yetkisine, sorumluluğuna ortaklık olur. O zaman, böyle bir suiistimal ile, ulusal çıkarlara, kamu düzenine, ulusal güvenliğe aykırı bir durum meydana gelebilir. Bu takdirde ulus adına egemenliği kullanan, ulusun temsilcisi yasama organı, bu durumun gereğini düşünmek zorunluğunda kalabilir. Yâni onların özerklik haklarını denetleyecek, kısacık yollar arayabilir.

Çünkü, onlar, -yâni özerk ve bağımsız kurumlar- Devletin hükümlerlik hakkı gibi haklarla donatılmış değildirler. Ve bu Anayasa kurumları, hiç bir yolda sorumsuzluk kaynağı olamazlar. Onlar, sorumsuz davranışlara kayarlarsa, ulus karşısında herşeyden sorumlu olan ve herşeyin hesabını veren -daha doğrusu, yalnızca kendisine

hesap sorma hakkı tanınan siyasal iktidar, bir hukuk Devleti de demokratik esaslar içerisinde dengeyi kurma tedbirleri alır. İktidar bu tedbirleri almakla yükümlüdür. (Samsun D. P. İl Kongresi)

5 — *Özel Sektörün Bir Siyasî Demokrasisi :*

Sayın Başbakan 1966 yılının sonlarına doğru, özel sektöre, herkesin şimdiye kadar bildiği ekonomik rolünün üzerinde bir sosyo-politik görev tanımıştır. Bu, ilginç buluş gibi gözüküyorsa da, aslında, yukarıda anlatılan unsurlara dayalı liberal mefkûrecilik görüşünün doğal sonucudur.

Sayın A. P. Lideri, yukarıda anlatılan mefkûreciliği ile; liberal burjuva hevesli bir toplumda tanınacak özgürlük ve batı değerleri unsurları ile doğulu manevî değerlere ve köklere bağlanarak bir dünya kuracaktır. Bu dünyanın koruyuculuğunu da, bu dünyanın baş unsuru olana vermek pek doğaldır.

Sayın Başbakana göre özel sektör, kısa zamanda gelişmelidir. Bu hem ekonomik kalkınmada yararlı olacaktır; hem de hürriyetlerin ve demokrasinin korunmasında yararlı olacaktır. Vakıa, hürriyetlerin ve demokrasilerin korunmasında, önce hukukî teminatlar rol oynar. Fakat gerekli ve etkili bütün tedbirlerle kuvvetlendirilmiş olan bir özel sektör, hürriyetlerin ve medokrasilerin korunmasında, bu hukikî teminatlardan daha etkili olarak, büyük bir rol oynar. Bugün İngiltere'de ve Fransa'da, Birleşik Amerika'da, hürriyetlerin, demokrasinin tehlikeye girmemesinin sebebi, yalnızca, Anayasadaki demokratik kurumlar, kanunî müeyyideler, Devlet kuvvetleri değildir. Özel sektörü kuran «iktisaden hür zümrelerin varlığı» dır. Bu zümrelerin gelişmediği ülkelerde bir âsiler çetesi, milletin kaderine hâkim olabilir. (İzmir, 7.11.1966).

6 — *Sosyal Sınıf Temeline Dayanmaya Karşı Olmaklık : Kitle Partiliği :*

Başbakanın, gene 7.11.1966 İzmir konuşmasına göre, A. P. fikir beyanı içinde sosyal sınıf kavramı, partinin bir sosyal sınıfa dayanması sosyolojik olayı yoktur. Bir başka deyimle, A. P. sınıf partisi değildir. Sınıf partisi, sınıf tahakkümüne yol açar. Bu da oligarşik idareye, proleterya sınıfı diktatörlüğüne yol açar. Binaenaleyh A. P., bir zümrenin, bir sınıfın partisi olamaz. Kitle partisi olur.

Bu kitle partisinin anlamı şudur : Şu veya bu sınıf değil, bütün sosyal zümreler, toplumun kaçınılmaz unsurlarıdır. Bunlardan

herhangi birisi ötekine nazaran üstün haklara sahip olamaz. Bir zümre tahakkümü kuramaz. Ötekileri ezemez. Parti, bütün zümrelerin menfaatlerini bir arada kucaklamaya kalkmalıdır. Bunun için, parti, bütün zümrelerin ekonomik çıkarlarının üstünde olan bir üstün ekonomik düzeye çıkma tedbirleri alır.

7 — İktidarın ve Meşrûluğun Dayanağı :

Sayın A. P. Liderine göre, iktidar, seçimlerin olmadığı salt kralıklarda bile, ulusun zımnî rızasıyla ayakta durabilir. İktidarın etkisi, kuvveti, meşrûluğu ulusca benimsenme derecesine bağlıdır. Ulusun sevdiği, beğendiği, benimsediği iktidar meşrûdur. Meşrûluğun başka ölçüsü yoktur. Bazıları, meşrûluğun ancak bazı organların kabulü, tasdiki veya fetvası ile tahakkuk edebileceği gibi bir inanca sahiptir. Bir kişinin, bir zümrenin, bir kuruluşun kararı ile meşrûluğun kaybedilmiş sayılması, o kişi, zümre ve kuruluşa, milletin üstünde bir hâkimiyet hakkı tanımak olur. Bu da, demokraside mümkün değildir. Demokraside meşrûluk, milletin hür iradesiyle seçip getirdiği bir iktidara mutavaatla tahakkuk eder. Bu seçimin yerine hiç bir şey getirilemez.

8 — Plânlı Ekonomi :

Sayın Başbakan ötedenberi, partisinin Plân hakkındaki düşüncelerini açıklayadurmuştur : Buna göre, Türkiye'de, elbette türlü sosyal zümreler vardır. Bunlar, toplumun kaçınılmaz unsurlarıdır. Bütün bu zümrelerin ekonomik çıkarlarını bir arada kucaklayıp, hepsinin üstünde bir millet ekonomisi seviyesine çıkmak lâzımdır.

Fakat bunun yolu, ekonomik girişimlerde özel sektöre öncelik veren, üstünlük veren bir iktisadî yapı hazırlamaktır. Bu, XIX uncu yüzyıl kapitalizmi değildir. Fakat, ekonomik kalkınmada büyük ve etkili rolü özel sektör girişimciliğine veren ve onun bu rolü oynayabilmesi için gereken yapıyı devlet eliyle hazırlayan, hazırlatan bir sistemdir.

Önceliği yeni, etkili ve büyük rolü özel sektör üzerine vermiş olan bu sistem, ülkede «iktisaden hür zümreler» yaratmış olacak. Zayıf ve yoksul kalan zümreler de, bunların korunması altında kendilerine bir garanti bulmuş olacaktır.

İşte çağdaş uygarlık budur. Hürriyet, demokrasi ve bunları veren bir siyasal sistemin temeli de budur.

İşte Sayın Başkan, zaten bilinen bu görüşünü, bir plân ve plânlı ekonomi fikrine doğru geliştirmekte devam etmektedir. Bu gelişimi iki kelimedede özetlemek mümkün ise şöyle demek gerekir : Dışardan yardım alarak, enfrastrüktür ve ham madde konusunda devleti büyük yatırımlara sevk etmek (bilhassa enerji - gübre - çimento - kâğıt - demir - çelik - aliminyum - maden - kimya - petrol - gıda - ziraî âletler - ulaştırma tesisleri gibi..) Böylece kurulacak temel yapı üzerinde, vergilerle biriken kamu kaynaklarından da elde edilmiş imkânlarla özel sektöre krediler sağlıyarak, onu yatırımlara sevk etmek; tarım üretimi fiyatlarındaki istikrarı sağlamak için gerekli taban fiyata, büyük meblâğlar ayırmak.. Ve plânı, bu felsefe içinde, emredici değil, «yol gösterici bir nizam» olarak hazırlayıp uygulamak.

Bu plân, devlet eliyle ihtiyaçları saptayıp, giderilmesi sıralarını da devlet eliyle düzenleyip, süresi içinde bir merkezî sevk ve idare zinciri ile uygulanması mecburî olan bir plân değildir. Böyle olursa, bu, doktriner görüşlü bir plân olur. A. P. Plân fikri ise, doktriner görüşe yatmamaktadır. Memleket gerçekleri, ihtiyaçları, devlet eliyle saptayıp bunları giderme uygulamalarındaki önceliği de devlet eliyle sıralayıp, bu öncelik sırasına göre zorunlu bir uygulama güden -yâni A. P. ye göre doktriner olan- bir plânı gerektirmez. Böyle bir doktriner ve emredici plân, memleket ihtiyaçlarına da karşılık vermez. Memleket gerçekleri ve imkânları, plânlı ekonominin mutlaka bir sosyalist sisteme kaymasını gerektirmez. Hattâ tersini gerektirir. Memleketin gerçeği ve ihtiyacı, «demokratik hürriyetler rejimi içinde» kalmayı gerektirir. O zaman da plân, ancak «hızlı kalkınmanın yetkili vasıtası» olur, ve fakat, bu rolünü, «emredici bir nizam» olarak değil, «yol gösterici bir nizam» olarak yerine getirir. Demokratik hürriyetler rejimine sadakat, plânın, emredici sosyalist plân mahiyetinden dışarda, böyle yol göstericilik içinde kalmasını gerektirir.

Gene demokratik hürriyetler rejimi gereği, bu plânın sadece, sermaye sahiplerinin veya işçilerin çıkarlarını tek taraflı olarak destekleyici veya kısıtlayıcı amaçları olamaz. Topyekûn millî refah amacı olur.

Keza, hiç bir zaman tatbik kaalibiyeti olmayan bir sosyalist plân gibi, «mutlak eşitlik» veya «zümre imtiyazı -proleter sınıf imtiyazı- da söz konusu değildir. Mutlak eşitlik, mevhum ve hayalî bir «sınıfsız cemiyet yaratmak» fikrinin sonucudur. Bu amacı güden plânlar, tüm ekonomiyi merkeziyetçi bir sevk ve idare ile düzenle-

yen yâni demokratik hürriyetlerin gereği olan bazı ekonomik girişimlere kayıtlamalar, sınırlamalar getiren; buna karşılık bazı zümreler -proleterya- lehine imtiyazlar getiren totaliter plânlardır. Oysa ki, demokratik hürriyetlere sadakat fikrinin plânı, demokratik hürriyetlerin gereği olan ekonomik girişimlere kayıtlamalar, sınırlamalar getirmez. Zümre imtiyazları da getirmez. O, ancak, «servetin ve sefaletin aşırı uçları arasında itidâl dengesi» yaratır. Bunu yaparken aşırı merkezîyetçilik fikrinden uzak kalır. Kayıtlama ve sınırlama yerine, kişisel girişimin gelişmesini teşvik eder. Böylece, kişisel girişimin ve insan kişiliğinin gelişmesini sağlayacak bir «tedricî ilerleme imkânı» nı hazırlamış olur.

Özetle, plân, memleket ihtiyaçlarına ve imkânlarına uygun olmak zorunu dolayısıyla doktriner görüşten, sosyalist mahiyetten uzak, kalmalıdır. Binaenaleyh ekonomik hür girişimi, totaliter mahiyette emredici bir kayıtlama ve kısıtlama rejimi olmamalıdır. Ancak, yol gösterici gayretlerde ahenk sağlayıcı, kişilerin ve Devletin çalışmalarında israfı önleyici, herkesi düşünce ve davranışlarında hızlı kalkınma amaçlarına doğru yöneltici ve bu amaçlarda birleştirici bir yol gösteren olmalıdır. (20.11.1966 İktisadî Araştırmalar Tesisi Seminerine mesaj ve 1.7.1967 Meclisi Plân Görüşmeleri beyanı). Yâni, kanun ve hukuk devleti kurallarına uyarak, batılı anlamda memleketçi - hürriyetçi - akılcı - gerçekçi - refahçı bir görüşle mâmur ve müreffeh bir Türkiye amacına yöneltici ve bu amaçta birleştirici bir rehber -yol gösteren- olmalıdır.

9 — Sosyal Adalet :

Sayın Başbakan, böyle bir plân felsefesi ve uygulaması ile sosyal adaleti en iyi gerçekleştireceği görüşünü de, A. P. fikriyatı arasına sokmaktadır.

Sosyal adalet, bunun âdeta istilzam ettiği refah devleti, bunların demokratik hürriyetler düzeni ve siyasal mekanizma ile ilişkisi konuları, pek ince ve pek karmaşıktır.

Bu işteki gerçeği yakalamak için, kanımızca, 1789 liberal burjuva siyasal demokrasi ihtilâlini yaratan düşünceleri; bunlara, daha o zaman bir tepki olarak doğmuş bulunan sosyal tepkiyi; bu sosyal tepkinin yarattığı sola açılış akımlarını; bunların bir Marx - Engels sosyalizmine varışlarını; Liberal burjuva siyasal demokrasisini sosyalleştirmenin bu türden bir sosyalizmin ihtilâlcî metodundan başka yollarla gerçekleştirmesini arayan sosyalizmleri gözden geçir-

mek gerekir. Bütün bunların özü halinde ortaya çıkan «Sosyal Adalet» kavramındaki esas iddia, ancak o zaman ortaya çıkar.

Sayın Başbakan, bu kadar derine gitmese de, kavramı bir zihinsel tahlile de tâbi tutuyor. Yalnız, bu tahlilini, «sosyal adaleti» olumlu yönüyle tariflere kavuşturarak değil, sosyal adaletin ne olmadığını belirterek yapıyor. Şöyle ki :

Sayın Başbakana göre, A. P., sosyal adalete karşı değildir. A. P., Türkiye'deki gelir dağıtımının adaletli olduğunu da söylememektedir. Zaten, gelir dağıtımındaki durumun ne olduğu, binaenaleyh, sosyal adaletin de ne oranda olmadığı, Türkiye'de, henüz bilinmemektedir. Sonra, sosyal adalet, gelirin, eşit dağılımı da değildir. Hele, sosyal adalet, sefalette eşitlik, hiç de değildir. (1.7.1967).

Nihayet Sayın Başbakana göre, sosyal adalet prensibi, bir servet düşmanlığı, bir sefalet istimsarı, vatandaşların yoksullukta eşit hâle getirilmesi değildir.

Bu sosyal adalet kavramı ve teması, siyasal alanda kişisel ihtirasların aracı ve silâhı olarak kullanılmamalıdır.

Sosyal adalet kavramı; fakir - zengin, işçi - işveren, okumuş - okumamış diye bizi karşı karşıya getirerek bölmek için kullanılmamalıdır. Buna kanunlar müsaade etmez.

Sosyal adalet kavramını iktisadî farklılıklardan bir düşmanlık yaratmak isteyenler kullanıyor.

Görülüyor ki, sayın A. P. Lileri, olumsuz yönlerini ele almak suretiyle, bir sosyal adalet anlayışını anlatmak istiyor.

10 — Bazı Doktriner Sloganlar ve Sahipleri Üzerine :

Sayın Başbakan, ülkemizde, son yıllarda ortaya çıkmış bazı doktriner görüşlerle, onların sahipleri üzerinde durmamazlık etmemektedir.

A — *Ortanın Solu ve C. H. P.* : Sayın A. P. Genel Başkanına göre 1965 Genel Seçimlerinden önce ortaya, birden, bir «Ortanın Solu» görüşü çıkmıştır. Bunun sahibi de, C. H. P., daha doğrusu, C. H. P. nin lideri olmuştur. Fakat, bu terimin neyi, ne gibi bir doktriner muhtevayı deyimlediği açık olarak anlaşılmamıştır. Bu da sebepsiz değildir. Bu sloganı ortaya atmış olan lider, bu sloganla neyi anlatmak istediğini bizzat kendisi anlatmak istememiştir. Tersine, bu deyim, bu sloganın istenildiği biçimde ve muhtevada anlamlan-

dırılmasını istermiş gibi onu bir müphemlik içinde bırakmağa itina göstermiştir. Onun için, bu slogan, C. H. P. ye bir siyasal nitelik getirmek için bir taktik olarak kullanılmıştır.

Bununla beraber, C. H. P. içinde, bu partiyi «sola» doğru sürüklemek isteyen bir akım -hissedilir derecede- mevcut olmuştur. Fakat bu akım, bizzat partinin geniş kitlesini peşinde de sürükleyememiştir. Parti politikasına da tüm egemen olamamıştır. Çünkü, «ortanın solu» parti içinde bir gerçek kaynaşmanın, veya düşünsel bir tartışmanın sonucu değildir. Vaki, merkez örgütünde bir «sol kanat» vardır. Fakat bunlardan başkası, partilerin «sol partici» olmasını düşünmez. Çünkü, Atatürk, ondan sonrakiler, bugünküler -yâni gelip geçen bütün fikir kadroları- C. H. P. yi bir sol parti olarak görmemiş, kabul etmemiştir. Bunlar, Devletçiliği benimsemiş oldukları halde, sosyalistliği reddetmişlerdir. (28. 11.1966, A. P. Üçüncü Büyük Kongresi dolayısıyla).

A. P. Lideri böylece, ortanın solunu, C. H. P. de, temel fikre ve taban örgüte aykırı gördükten sonra, onun, gene de, ortaya çıkmış sakıncalı akım olduğu fikrine gelmiştir. Gene, kendilerine göre : «sol» genel olarak bir «sath-ı mail» dir. Buradan aşağılara, «aşırı sol» a kayılır. Bu da, hür demokratik düzene, Anayasa düzenine aykırı olur. Çünkü, aşırı sol, önce, dış politikada Batı Blokundan kopmayı sağlayacaktır. Sonra da, hasıl olmuş olan bu ortamda, içerde kendisini iktidara getirecek klâsik metodları kullanacaktır ve böylece, hür ve demokratik düzeni kaldıracaktır. Bir başka deyimle, gerçeklere, «incelikleriyle âşına olmayan halk kitleleri» ni önce dış politikada tereddütlere sürükliyerek, Birleşik Amerika ve Nato ittifaklarını; sonra da, -böylece doğmuş olan elverişli ortamda- iç politikada tereddütler yaratan hür ve demokratik Anayasa düzenimizi çürütecektir. (28.11.1966 : Aynı kongre dolayısıyla) Sayın A. P. Liderine göre Ana Muhalefet Partisinin siyasal doktriner yönünü bulmak A. P. ye düşmez. Ama, içine girdiği «sol sathı maili» nin, bizzat Anayasamızın kendisine kapalı olduğu sosyalizm formülü ve bu formülün iktidara gelmedeki klâsik metodları ile, Türkiye'yi nereye götüreceğini görmesi gerekir. C. H. P. nin de, hürriyet düzeninin korunmasında A. P. den ayrımlı düşüneneğine ihtimâl ve imkân görülemez.

İşte, Sayın Başbakan, böylece, «Ortanın Solu» da dahil bütün «sol» u, «sola açılış» ı, «sosyalizm» i, Komünizme varan bir tehlikeli «sathı mail» olarak görmektedir. Bu itibarla da -yâni komünizme varışın bir yolu olduğu ve sonunda bizi komünizme vardıracağı için-

her türlü nüansı ile «sol», «sola açılış», «sosyalizm», Anayasa ile uyumsuz doktriner görüşler arasında sayılmak gerekir. C. H. P. yi de, bu konuda, zaten kendi fikir beyanına, temel yapısına aykırı olan sloganlardan uyarmaktadır.

B — «Aşırı sol» a İstidatlı Akımlar ve T. İ. P. :

Görülüyor ki Sayın A. P. Liderine göre, soyut bir «sol» bile, sonunda Komünizme varan bir tehlikeli «sathı mail» dir.

İşte bu sathı mailden aşağılara inme ve bir «aşırı sol» teşkil etme ve bu suretle, tehlikeli bölgeye daha çabuk inme akımı da ortaya çıkmıştır.

Sayın A. P. Liderine göre bu « aşırı sol»u, Türkiye'deki doktriner muhtevası ile açıkça belirtmek ve «Ortanın solu»nu C. H. P. ye mal eder gibi, bir siyasal kuruluşa mal etmek, mümkün değilse de, buna gerek de yoktur. Çünkü, yukarıda da gösterdiğimiz üzere, «ortanın solu» da dahil «sola açılış» hareketinin bütün nüanslarını kapsayan «sosyalizm», sonunda, «aşırı sol» olma noktasına varma istidadındadır. Bunun Türkiye'deki aşamaları şu çizgi üzerindedir : Bağımsızlığını herşeyden değerli tutan Türk Milletinin gönlünde, «Türkiye, Amerika'nın uydusu olarak bağımsızlığını yitirmiştir» sloganı ile Amerika ve Nato İttifaklarını çürütmek; böylece dış politikada bir köklü değişme elde etmek; ve böylece de, Batı'dan kopmuş bulunan bir zayıf Türkiye'nin iç ortamda da zayıflamasından yararlanarak, aşırı sol taktikleri ile, aşırı solun egemenliğini, iktidarını getirmek...

İşte, Sayın Başbakana göre, ortanın solundan kalkılıp böyle bir noktaya gelinecektir. Bu gelişin, belki, açık sahibini bulup göstermek mümkün olmayabilir. Fakat, T. İ. P.'nin ilgili andlaşmalar, Nato ittifakı gibi bağlantılara karşı takınlığı davranış, «Türk rejimi bakımından varmak istediği hedef» in, bir «aşırı sol hedef» olduğunu göstermeğe yeter. Çünkü, T. İ. P., önce Parlamento ortamında, sonra da gerçeklere tamamiyle vâkıf olması ihtimalini zayıf gördüğü halk kitleleri ortamında yaptığı tahrikler ile, Türk halkını Amerikalılara ve NATO'ya karşı - getirme yolundadır. Bu, Türkiye'yi Milletlerarası bağlardan çözerek, müttefiklerinden ayırma yoludur ki, bu yolun, «aşırı sol iktidarı», «aşırı sol egemenliği» getirme yolu olduğu, yukarıda gösterilmiştir.

Bütün bunlar, ne de olsa, doktriner sloganlar rengindedir. Muhtevaları pek açık olmasa da, komünizme kapıyı açan ve Anayasamı-

za da sığmayan birer «sol» birer «sosyalizm» oldukları muhakkaktır. Sahipleri de A. P. ye göre ister - istemez, C. H. P. ve T. İ. P. dir.

11 — Düzen Değişikliğinin Metodu :

Sayın A. P. Lideri, gerek C. H. P. ortanın solu, gerek T. İ. P. sosyalizmi üslupları içinde ortaya çıkmış bulunan «sola açılış» akımının bir düzen değişikliği getirmek istediğinin elbette farkındadır. Bir düzen değişikliği isteme fikirlerinin karşısına çıkmaktadır. Bunun için de düzen değişmesi istekleri hakkında kuşku uyandırmaktadır. İktidara geldiği günden beri, reformculuk, devrimcilik, ilerici-lik, sosyalizm, ortanın solu sloganlarının sahiplerinin, milleti nereye götürmek istediğini sorarak, onların, milleti, sözde karanlık noktalara doğru götürmek istediğini hissettirmek istemektedir. Sonra, sorularını daha da ileri götürerek, şimdiki düzen ile, getirilmek istenen düzen arasında bir ayırım olacaksa -ki olacaktır- bunun, milletin iradesi, milletin rızası ile uyumsuz bir ayırım teşkil edeceğini hissettirmek istemektedir : Neyin yerine neyi koymak istiyorlar? Hayallerindeki Türkiye, nasıl bir Türkiye'dir? Vatandaşların Anayasa'dan gelen bu düzen içinde, düzenin bir unsuru halinde yaşama hakları ile, değişmecilerin hayallerinde kurmak istedikleri Türkiye nasıl bağdaşacaktır? diye kuşku uyandıran sorular sormaktan vazgeçmemektedir.

Sonra, şimdiki bu düzenin bir soygun, bir vurgun düzeni olarak ilân edilmesi suretiyle, bu düzenden soğuma duygusu yaratılmasından yakınmaktadır. Şimdiki düzenin bir Anayasaya dayandığını ileri sürerek, düzen değişmesi istekleri ile Anayasayı karşı - karşıya getirme yolunu aramaktadır. Bir kelime ile, düzen değişikliği yapmak isteyenlerin bunu nasıl, hangi metodla yapacakları meselesini, sözde onlar bu değişmecilikte ihtilâl metodları kullanacaklarmış gibi bir hava yaratarak, onları bir açmaza düşürecek yolda ortaya koyup, huzur getirici bir gelişmenin ancak kendisinde olduğunu hissettirmektedir.

Gerçekten Sayın A. P. Lideri, önce herşeyin mükemmel olmadığı bir ortamın varlığını kabul etmektedir. Böyle bir ortamda var olan kusurlardan bir sürü problemin doğduğunu kabul etmektedir. Bunun sorumluları arasına da A. P. yi kat'iyen sokmamaktadır.

İşte Sayın Başbakan, ortaya çıkmasında partinin sorumlu olmadığı bu ortamın ve onun kusurlarından doğan problemlerin karşısında lâkayt bulunmadığını da belirtmektedir. Bir başka deyimle ortam değiştirilmesi konusunda pek hevesli görünmemekle beraber,

kusurlu saydığı bu ortamın kusurlarından doğan problemleri, ihtilâl metodları kullanmadan, kendisinin çözeceği inancını vermekten geri kalmamaktadır. Bu meseleler, «tedricî tekâmül» yoluyla çözülecektir (1. Temmuz 1967 Plân Konuşması).

Ortamın kusurlarından doğan problemleri «tedricî tekâmül» yoluyla çözenin de yolu -yukarıki sahifelerde de gösterildiği üzere- özel sektöre öncelik ve üstünlük veren bir iktisadî metod kullanmaktır. (9. Temmuz 1967 Basın toplantısı).

12 — *Düzenin Sosyal Temelindeki Mesele : Laiklik - Din İlişkileri, Din Sömürüsü ve İrticâ :*

Sayın A. P. Liderine göre, partisi ve iktidarı, tutucu değildir. A. P., sadece, milletin âdet, görenek, din ve vicdan hürriyetlerine bağlı ve sadık bir partidir. Bunların hiç biri de, ilerlemeye engel değildir. (1 Temmuz 1967. Plân Konuşması).

Yukarıda, mefkûre örgüsünün unsurları arasında da gösterdiğimiz üzere, din, yalnız ibadetlerden ibaret değildir. Bir mefkûre unsuru halinde kullanılabilecek olan bir bilgi alanıdır; ahlâka yön vermede, kişide dünya görüşü yaratmada, bir hayat felsefesi meydana getirmede sağlam bir temeldir. Kul, bu temelden, bu bilgi alanından, kendi gücüne göre payını alabilmelidir ki, Tanrısı ile karşı karşıya gelebilsin. Halk, bu gerçeği, bu zorunu anlamıştır. Onun için, dinini öğrenmek için ısrarlı çabalar göstermiştir. Fakat, Laik Devlet formülü dolayısıyla, 30 yıldır, bu samimî halk isteğine, tatmin getirilmemiştir. Bundan ötürü de halk, din konusundaki bilgileri kendisine verecek olan normal hürriyet nizamını tadamamıştır.

İşte şimdi halkın bu samimî isteğini anlamak ve ona gerekli tatmini getirmek; yâni müslümanlığı, ahlâka yön veren, kişide dünya görüşü yaratan, hayat felsefesi meydana getiren bir sosyal etken niteliği ile öğretecek din adamları yetiştirmek ve onlar kanalı ile dini halka öğretmek; Devlete düşen bir görev olmaktadır.

Böylece, şöyle bir ortam hasıl olacaktır : Din, Anayasanın koyduğu esaslar içinde, bir gelişme serbestliğine kavuşacaktır. Devlet, dinin, baskı unsuru veya sömürü unsuru olmasına fırsat vermiyecektir. Din, lâayık olduğu saygı yerinde, bir sosyal kurum olarak serbestliğe kavuşacaktır.

Bu arada, Devlet, halkın, dinini öğrenmek hususundaki samimî isteğini tatmin için, her kademedede din adamları yetiştirecektir. Onlar da, ahlâk ve hayat felsefesinde bir sosyal etken olan dini, bu

niteliği, bu etkenliği ile işler halde, halka öğretip, onun Tanrısı ile karşı karşıya gelmede şimdiye kadar duyduğu ızdırap ve sıkıntısını giderecektir. Laik Devlet ve onun din ile ilişkisi budur : Dini, ahlâk ve hayat felsefesinde bir sosyal etken olarak da tanımak; kişinin ve toplumun bu etken altında gelişme serbestliğini, ve bu suretle Tanrısı ile karşı karşıya gelme problemini çözme ihtiyacını tanımak; bu serbestliği kullanarak bu ihtiyacını gidermede -dinini öğrenip ahlâkına ve hayatına onun felsefesi içinde bir yön verme ihtiyacını gidermede- şimdiye kadar yoksun kaldığı dinini öğretme hizmetini ona Devlet eliyle götürmek...

İşte, Sayın Demirel'e göre din konusunda, partisinin ve iktidarının görüşü bu kadar açıktır ve bu görüş, bir gerçek laik görüştür : Karanlık tarafı, anlaşılmayacak noktası, sömürülecek bir yönü yoktur.

Oysa ki, C. H. P., -Sayın Demirel'e göre- bunu irticâ ve sömürü saymaktadır. C. H. P., hep, siyasal muhaliflerine, din sömürücülüğü, irticâ tahrikçiliği isnadını yakıştırmıştır. Oysa ki, irticâ, Türkiye'de, »teokratik bir Devlet kurmak», «Padişahçılık ve Halifecilik idaresini geri getirmek» olabilir; «medreseleri açmak», «Şer'îye Mahkemelerini getirmek» olabilir.

Oysa ki, bunları isteyecek kuşaklar, memleket işlerinden ellerini ve eteklerini, çoktan çekmişlerdir. Cumhuriyet, kendisinin yetiştirdiği kadroların elindedir artık.. Bununla beraber 32 milyonluk bir ülkede -her türlü siyasî fikirlere sahip olanlar bulunabileceği ihtimaliyle- «çok cüz'i bir eski zümrenin, teokratik Devlet, Padişahlık ve Hilâfet, medrese ve şer'îye mahkemeleri istiyebileceğini kabul edebiliriz. Ama, bunların ve bu fikirlerin, Cumhuriyet için bir tehlike haline gelebilecek yolda örgütlendiği, harekete geçtiği görülmemiştir. Devlet idaresinde vehme yer yoktur. Pek «müteferit vakıaları» şümullendirerek, bundan huzuru bozacak sonuçlar çıkarmamalıdır. (28.11.1966 Üçüncü Büyük Kongre).

13 — Kuvvetli - Etkili - Korkusuz - Hükûmeti Kurma Tedbirleri:

A. P. fikriyatı içinde, bir de, hukuksal ve politik diyebileceğimiz bir nokta vardır : Kuvvetli - etkili - korkusuz hükûmet.. Sayın Demirel'e göre, demokratik bir ülkede esas olan, millet için yararlı ve hayırlı icraat yapmaktır. Bunu da, ancak kuvvetli - etkili bir hükûmet yapabilir. Kuvvetli - etkili olan hükûmet, aynı zamanda korkusuz olan hükûmettir. Zaten, kuvvetli hükûmet olabilmek için, korkusuz da olmak gerekir. Korkucu hükûmetler kuvvetli hükû-

metler değildir. Hükûmet korkunca, korkutma yoluna gider Diktatoryaya sapar. Korkutma tedbirleri birbirini kovalar ve böylece hükûmet olarak sona erilir.

Hükûmetlerin zayıflıklarının sebebi milletin desteğini yitirmiş olmalarıdır. Bir iktidarın ayakta durmasını sağlayan tek âmil, milletin rızasıdır. Gerçekte, bir iktidara kuvvetini - etkililiğini ve meşrûluğunu da veren onu, milletin benimsemesidir, sevmesidir, beğenmesidir. (7.11.1966, İzmir).

Binaenaleyh, millet için yararlı ve hayırlı icraatı yapabilecek olan kuvvetli - etkili korkusuz - ve nihayet meşrû hükûmeti elde etmenin yolu, herşeyden önce, hükûmeti halkın rızasına dayatmaktır.

İşte bu görüşü, Temmuz 1967 ayı içinde, A. P. daha da geliştirmiştir. Daha doğrusu, milletin desteğinde olduğu için korkusuz olmakta devam eden, fakat plân hedefleri içindeki bir dizi ve karmaşık icraatı, kuvvetli ve etken olarak yerine getirebilmek için teknik açıdan da bir kuvvetli ve etkili hükûmet kurma yolunda bazı tedbirler öngörmüştür. Bunları, «Yetki Kanunu» denen bir metin içinde tedvin etmiştir.

A. P. 1967 yazında, tek başına iktidarının birbuçuk yılını idrâk etmiştir. 1967 Temmuzunda da, tek başına iktidarının kendine özge plânını Parlamentodan geçirmiştir. Bu plân -kendi deyimiyle her ne kadar doktriner görüşe «inhisar» etmemekte ise de, aslında özel sektöre öncelik veren, üstünlük veren bir felsefeyi adım-adım gerçekleştirmenin yolu üzerindedir. Binaenaleyh; ekonomik kalkınmada büyük ve etkili rolü özel sektör girişimciliğine verecek bir düzen, bir yapı, bir infrastürüktür kurmak zorundadır. Bunu da, A. P. iktidarı, eldeki mevzuat ile yapamıyacağı sonucuna varmıştır. Binaenaleyh, plân hazırlanmasında ve uygulanmasında gerekli dinamik girişimleri başarabilmek için eline imkânlar veren bir kanun projesi hazırlayıp, bunu Parlamentodaki çoğunluğuna dayanarak, geçirmiştir. Bu suretle, kuvvetli etkili - korkusuz hükûmeti kurmanın temel şartı olan «halk rızasına dayanma», «halk sevgisine, beğenisine, benimsemesine dayanma» nın yanında, bu korkusuz - etkili - kuvvetli hükûmeti yaratmanın bir teknik şartı da olduğu gerçeğini kavrayarak, bunu da kendileyin gerçekleştirmiştir.

Bu Kanuna göre hükûmet, Maliye, Ticaret, Ulaştırma, Bayındırlık, Tarım Bakanlıklarına müsteşar, müsteşar muavini, daire başkanı, daire başkan muavini, genel müdür, genel müdür muavini görevlerine meslek kıdem ve müktesep maaş derecesi hakkında,

memuriyet genel statüsünü teşkil eden mevzuatın aradığı şartlar dikkate alınmadan atamalar yapılacaktır. (Bu, partizan tayin olur diyorlar).

Keza, bu kanuna göre, hükûmet, kendi elinde bazı fonlar kurarak, belirli alanlarda çalışmak, yatırım yapacaklara bu fonlardan hükûmet kararnamesiyle tahsisler yapacaktır. (Bu, kamu servetini bir zümre arasında dağıtmaktır. Devlet kesesini partizanca harcamadır. Yasama organı yetkisini devirdir, çünkü yasama organının yapacağı deneti kaldırmaktadır, diyorlar. A. P., bu, tepki devri değildir. Günlük tedbirlerin hükûmete bırakılmasıdır, diyor). Nihayet bu kanunla özel kişilere tahsis edilmek üzere istimplâkler yapma ve bunda da, mevcut istimplâk mevzuatına uymama imkânı, hükûmete tanınmıştır. Keza, bazı kamulaşmalarda da bu husustaki mevzuatı aşma imkânı verilmiştir. Ayrıca, bazı özel sektör faaliyetlerine hükûmetin vergi muafiyetleri, yatırım indirimleri tanınması hakkı tanınmıştır. Ayrıca, kanun kuvvet ve değerindeki kararnamelerin en geç üç ay içinde Parlamento'ya getirilmesi zorunluğu kaldırılarak, bu gibi kararnameler konusundaki hükûmet girişimi, gücü arttırılmıştır.

İşte, A. P. fikriyatını deyiilmeyen görüşlerin ana çizgilerini böyle özetlemek mümkündür. Bu görüşler, görüldüğü üzere, rejim - sosyal temeli - hükûmet cevvaliyeti gibi bir tutarlı çizgi üzerinde gelişmiştir, gelişmektedir. Bu suretle de A. P., kendisine özge bir felsefenin sahibi olarak, lâaliyettayin bir parti olmaktan, gittikçe çıkıyor.

* *
*

II — Bu Görüşlerin Eleştirisi :

O halde, gittikçe, kendi içinde bir tutarlık kazanan A. P. fikriyatını, bu partinin sayı gücüne dayanan fizikî hacmi ve ağırlığı ötesinde, sürekli bir incelemeden, bir eleştiriden geçirmek, ihmâl edilmez bir görev olmaktadır.

Böyle bir görev anlayışı ile, yukarıda 13 maddede özetlediğimiz düşüncelere, görüşlere eğildiğimiz zaman şu sonuçlara varırız:

1 — *Değişme Hareketi* : Sayın A. P. Genel Başkanının dediği üzere, Türkiye'de bünyevî bir silkinme anlamında olmak üzere bir değişme hareketi, aslında yoktur. Bir hayatiyet, bir kıvılcık, bir hareketlenme vardır. Fakat bu, bünyeden, temelden bir değişme,

bir yapı değişmesi değildir. Yâni Osmanlı sosyal bünyesinden çıkıp, bir başka temel kuran bir bünyeye varılmış veya varılış yoluna girilmiş değildir. Söylenebilecek olan yalnızca şudur: Unsurları, sınırları, muhtevaları henüz büyük bir açıklıkla belirtilip analizden geçirilmemiş olan eski bünye, eski sınıfsal ilişkiler sürmektedir. Yalnız, Mustafa Kemâl bu bünyeyi kuran türlü unsurlar arasında bir «millî ülkü» bağı kurabilmiş ve buna dayanarak bir devlet biçimi devrimi yapabilmişti. Fakat, biçimsel bir devrimin, yapısal bir temele dayanma zorununu anladığı için sosyal, ekonomik devrimlere de yönelmişti. Onun bu devrim reformasyonları ile yaptığı; çağdaşlaşmanın ilk unsuru olan lâik toplumu, -bilimsel idrâk ile düşünen toplumu- engelleyen doğulu unsurları temizlemek; ve lâik çağdaş ülküler üzerinde birleşmiş bir ekonomik ve sosyolojik bütünlük içinde bir halkı imâl yolunu açmak idi.

Fakat bu reformasyonlar, çıkış noktasındaki gereklere uygun olarak geliştirilememiştir. Bu yüzden, ne ekonomik ve sosyolojik bütünlüğü içinde bir «halk olayı» imâl edilebilmiştir; ne de, batıdaki burjuva - burjuva ötesi sınıflar dengesinde bir «sosyal oluşum» evresine «safhasına» varılabilmıştır.

Böylece, İkinci Dünya Savaşı sonuna gelinmiştir. Bu noktadan sonra da, «halkçılık ilkesi» unutulmuş ve burjuva siyasal demokresisinin Batıdaki gereği olan «denge» problemi ihmâl edilerek, bu Batı burjuva siyasal demokresisini tamamlama işlemleri içine girilmiştir. Fakat, İlkel tarımsal üretim biçiminin etkisi altında olan bir kapalı toplumda olan olmuştur: Bu Batı burjuva siyasal demokresisi, ilkel tarımsal üretim biçiminin kalıntıları ortamı içinde, Türkiye'de, bir burjuvalaşma hevesi akımı yaratmıştır. Bu akım, siyasa da sahip çıkmıştır. Fakat bu siyasa da, zorunlu olarak «hürriyet» siyasası olduğu için, eski «halkçılık ilkesi» bu sefer, «sola açılma» akımını çağırmıştır.

İşte şimdi olan, Mustafa Kemâl'in biçimsel Devlet devrimi ve onun gereği olan hürriyet ortamı içinde uyanan burjuvalaşma hevesi ile, proleterliğini kavramaya başlayan sınıflar arasında denge arama, bulma savaşıdır.

Bu, toplumumuzda, elbette bir hareket olarak gözükmektedir. Ama, bu hareket, henüz, toplumumuzda, bir bünyevî silkinme ile bir kökten değişme hareketi haline gelmemiştir.

Sayın A. P. Başkanı, burjuvalaşma hevesi hareketini toplumun galip olgusu saydırıp, onu kuvvetlendirmek istiyor ama, bu, bilim-

sel bir görüş değildir. Bilimsel görüş, ilkel tarımsal üretim biçiminin yarattığı büyük kitle ile ona egemen feodalite artığı, burjuva heveslisi sınıfların arasındaki ilişkiden -ki bu bir savaş ilişkisidir- köke inen değişmelere doğru yönelmiş bir hareket başlangıcından ötesini veremez.

2 — *Mefkûre ve Unsurları* : Binaenaleyh, sanki demokrasi dışı bir değişme varmış gibi, bu değişmeyi demokratik mecrasına sokma ve bunun için de, ancak edebî değeri olan deyimler ile «mefkûre» avına çıkma hareketi de yanlış bir davranış teşkil etmektedir.

A. P. mefkûresinin ilk unsuru olan özgürlük, yukarıda işaret edilen liberal burjuva hevesinin özgürlüğüdür. Çünkü : bir yandan, âmme gücünü elde etmesi yollarının o sınıfa açık olması, fakat öte yandan da, büyük kitlenin kendisini, alışık olduğu şartların, değerlerin ötesindeki bir çağdaşlamanın şartlarına, değerlerine doğru götürmek isteyenlere direnmesi imkânından ibarettir. Yâni bu, geliştirmeci, gelişme yollarını bir uyanmışlık içinde arama özgürlüğü değil, burjuva heveslisi, feodalite kalıntısı sınıfların değerleri ile yetinici bir tutuculuk özgürlüğüdür.

A. P. Liderinin batı uygarlığını, onun kurumlarını ve değerlerini, özel sektörcü - liberal - ferdiyetçi bir uygarlık ile bunun kurumlarından ibaret görmesi fikrini paylaşmak zordur. Sosyalleşme - toplumcu değerler de Batı uygarlığının alternatiflerinden ibarettir.

Dini, çağdaş dünyada bir hayat felsefesine ulaşmanın yolu ve hattâ kendisi saymak, büsbütün yanlıştır. Dine dayalı bir hayat felsefesi çağdaş sorunları karşılamaz. İslâmcı tarihsel geleneklerimize dönerek köklü olmağa uğraşmak da mümkün değildir. Bu, bilhassa, yukarıda sözünü ettiğimiz Mustafa Kemâlcî görüşe de aykırılık teşkil eder. Mustafa Kemâl'de gelenekler, çağdaş kültürle uyduğu oranda bir değerdir. Aksi halde, bunlar, laik ve çağdaş ülküler üzerinde birleşmiş bir millet olayını yaratma yoluna engel olan doğulu unsurlar olarak kalır. Bunlara dayanarak köklü olmak da, Asyalikte ve hurafecilikte köklü olmak anlamını taşır.

3 — *Merkezi İktidar - Öteki Kuvvet ve Kurumlar Meselesi* : Bu konuda Sayın A. P. Lideri, Devlet organlığı, Anayasa kurumluğu, siyasî karar sahibi olmaklığı tayin ederken, bazı siyasal realite ve Anayasa realitelerini unutupuyor. Bunun için de, ilk bakışta tutarlı ve bilimsel gibi gözükken, fakat gerçekte bazı nösyon deformasyonları kuran yanlışlara düşüyor. Şöyleki :

i — A. P., Devletin nizamlayıcı merkezi iktidarı değildir. Tüm milletin temsilcisi de değildir. Milletin, bazı Anayasa organlarında temsili işinde bir siyasal kanaldır. Ama, bu sıfat ile, direkt bir Anayasa temsilcisi olmasa da, temsilci organlardan bazılarında milletin büyük bir bölümünün yansımasıdır.

ii — Bizim Anayasa sistemimize göre, A. P., Parlamentoda çoğunluğu olan, binaenaleyh, onu, egemenliği ve etkisi altına almış bulunan bir merkezdir. Bu itibarla, Parlamento, realitede A. P. nin bir yansımasından ibaret kalmıştır. Bu itibarla da, yâni Parlamento plâtförmüne tüm yansıması dolayısıyla de, A. P. Parlamento plâtförmündeki tercih ve kararların sahibi olabilir. Ama, ancak o kadar. Kendi alanlarında «karar sahibi» olan başka siyaset ve hattâ Anayasa merkezleri vardır. Bunlar, kendisini «ulusal vicdanın», «ulusal bilincin» timsâli sayan bir organın -gerçekte bu organa, yâni yasama organına yansımış bulunan A. P. nin denetimi altında değildirler.

Bunlar da yâni öteki kuvvetler, organlar ve bu arada özerk kurumlar da, kendi alanlarında «karar sahibi» merkezlerdir. Bu sıfatları ile de, bir Anayasal hukuk deneti altındadırlar. Yoksa, Sayın Demirel'in dediği gibi, kendini, ulusun yerine geçmiş, -yâni Anayasa'nın yerine geçmiş- bir çoğunluk sübjektif takdirlerinin deneti altında değildirler. Sayın Demirel'in görüşü ise, A. P. yi, böyle bir denetim sahibi yerine getirme anlamındadır. Bu itibarla da, yanlış bir görüş durumuna düşmektedir.

iii — Bu Anayasa kurumları, bu özerk kurumlar, elbette bir hükümlanlık hakkı varmış gibi davranamazlar. Ama, kendisini Devletin nizamlayıcı merkezi gibi göstermeğe kalkan herhangi bir organ da -hem düşünülemez- hem de, hükümlanlık hakkı varmış gibi davranamaz. Hükümlanlık milletindir :

İşte bu hükümlanlık bir merkezîlik iddiasıyla Parlamenteoya egemen bir parti çoğunluğu tarafından değil; Anayasada gösterilen türlü organlar tarafından, Anayasada gösterilen görev ve yetki alanlarında, Anayasada gösterilen yolda kullanılır. Bu arada Parlamenteoya yansımış olan bir çoğunluğun, ancak ve ancak, siyasal alternatiflerden beğendiğini «tercih etmek» den ibaret bir siyasal imtiyazı vardır.

iv — Parlamento bile, -kendisine yansımış siyasal çoğunluk realitesi bile- milletin üstünde olamayınca, öteki anayasal kurumlar da, özerk kurumlar da olamaz. Bu noktada, Sayın Demirel'in hakkı var. Fakat, öteki kurumları, Parlametonun «tabiiyeti» altına koyu-

cu formüllere gidince, bu haklılığı yitiriyor. Evet, «Siyasal iktidarın» alternatiflerden birini tercih edip karar haline gitirmede imtiyazı vardır. Fakat bir «sorum ve yetki dengesi» kurma bahanesiyle, öteki ve özerk kurumlar üzerinde kısıcı tedbirler alma görevi, yükümü, yetkisi yoktur. Bu kurumların yetkileri Anayasaca gösterilmiştir. Herhangi bir organ bunları kısıcı tedbir alamaz.

4 — *Özel Sektörün Rolü, Plândaki Yeri* : Sayın Demirel'e göre, bir özelsektörcülük ile iktisaden hür zümreler kurulmalı idi. Çünkü, bunlar, yâni özel sektörün var oluşu, hürriyet ve demokrasinin de var oluşu ve garantisi idi. (Bak. 5 No. lu pragraf). Bu sebeple özel sektörü iyi kurmak gerekirdi. Bundan ötürü de, ona, ekonomide önceliği ve etikli rolü veren bir plânlamaya gitmeli idi. (Bak. 8 numaralı pragraf). Bu, plânın, sosyalist mahiyetten uzak kalması idi.

i — İktisaden hür zümrelerin egemenliği, ancak, biçimsel hürriyetleri garanti eden bir biçimsel siyasal demokrasi verir. Türkiye, buna razı olmayacaktır. Tarihte biçimsel siyasal demokrasiye, bir sosyal tepki doğmuştur ki, bunun yarattığı siyasal ve ekonomik doktrinleri ne kadar kenara koysak da, bu sosyal tepkinin şu bilgiyi insanlara ve siyasal rejimlere öğrettiği gerçeğini bir kenara koyamayız. Geçerli bir demokraside «iktisaden hür zümreler» değil, «iktisaden hür halk kategoritlerinden» söz açmak gerekir. İlkel tarımsal üretim biçiminin getirdiği determinizm içinde, Türkiye'de büyük kitleler siyasete «bigâne» kalmakta devam ediyor. Şu anlamdaki, neyi, ne için istediğini; neyi, ne için istemesi gerektiğini bilmeden, sadece, bu iktisaden kuvvetli zümrelerin vaidlerini dinliyor ve kendisini bu vaidlere teslim ediyor. O zaman da demokrasi, gerçekte, kendi demokrasisi olmuyor. Bu iktisaden kuvvetli zümrelerin demokrasisi oluyor. İşte, bunun yerine; neyi ne için istediğini, istemesi gerektiğini bilen halk kategorilerinin iktisadî hürlüğünü getirecek düzeni aramalıdır.

O zaman da, ekonomide öncülüğü ve etkililiği özel sektöre veren bir açığöz burjuva plâncılığı değil, ekonomik ve sosyal sütrük-türü bu halk iktisadî hürlüğünü verecek yolda değiştirmeye yönelmiş bir plâncılığa gitmek gerekir. Böyle bir plân da, gerçekçi olmak için, tüm ihtiyaçları Devlet eliyle saptamak; bunları gidermeyi de eldeki imkânlarla göre bir öncelik ayarlaması ile başarmak zorundadır. Bu, merkezî ve emrî plâncılıktır. Buna gitmek zorunludur. Bu yolu, «bu bir sosyalist plâncılıktır» diye reddetmek mümkün değildir. Türkiye'nin sahip olduğu ve olacağı bütün imkânların

bir dökümünü yapmak; bu imkânları Devlet eliyle arttırıp devlet eliyle «iş» e yöneltmek; yatırımların Devlet eliyle öncelik sırasını saptamak, yâni, piyasa ihtiyaçlarını değil, toplum ihtiyaçlarını düşünerek, en acele ve zorunlu toplum ihtiyaçlarını liste başına koyarak yatırımı onlara yöneltmek, aslında bir sosyalist plâncılıktır. Ama, başka çare de yoktur. İktisaden hür zümreler yerine, iktisaden hür halk kategorileri koymanın başka yolu yoktur, Türkiye'de..

Bunda kısıtlayıcılık, kayıtlayıcılık elbette olabilir. Ama, bunlar, Devletin, iktisadî ve sosyal hayatın geliştirilmesi, engellerin kaldırılması konusundaki anayasal görevinin sonucudur. Binaenaleyh, hürriyetlere aykırı değildir. Hürriyetlerin korunmasında -bir Anayasacı olarak- bu merkezî ve mecburî plândan birtek şeyi isteyebiliriz : Anayasamızca özleri mahfuz tutulmuş olan bazı sosyal ekonomik - siyasal kurumları, bu özlerinde ayakta tutmak...

5 — *Kitle Partililiği - Sosyal Adalet* : Sayın Demirel, sınıflar değil, sosyal zümreler deyimini kullanarak, şu veya bu sınıf değil, bütün sosyal zümreleri temsil eden bir parti görüşü ileri sürmüştür. Gerçekten bazı demokrasilerde ve bu arada Türkiye'de böyle görüş ve tatbikatı vardır. Siyasal edebiyatta bunu «kitle partisi» terimi ile gösterirler.

1776'lardan itibaren dünyanın geçirdiği siyasal ve ekonomik devrimlere ayak uydurarak hem siyasal, hem de ekonomik gelişmesi yapmış olan ülkelerde temel sorun şu olmuştur : Siyasal devrimi yapan ve ekonomik devrim ile durumunu kuvvetlendirip siyasî iktidarın sahibi olan burjuva, hem bu egemenliğini sürdürmelidir; hem de, başlaması gerekmiş olan ve gerçekten de başladığı söylenebilecek olan sosyal devrimin altında ezilmemek için, öteki sınıflarla bir denge, bir sosyal adalet ahenkleşmesini de başarmalıdır.

İşte bu zorun, birçok Batı ülkelerinde, sınıflardan birini tercih eden partiler kanaliyle değil, kitlesi içindeki türlü çıkar ve görüş akımlarını birbiriyle uyuşturma yolunu tutmuş bulunan partiler yoluyla giderilmek istenmiştir. Böylece, kitle partileri kavramı, kurumu işlerlikte kalmıştır.

Fakat bu işlerliği, batıdaki verimini de vermek şartıyla, Türkiye'de görmek mümkün olamamaktır. Çünkü, Türkiye, siyasal devrimi, ancak, yeni zamanlarda yapabilme yolunu keşfetmiştir, ve henüz de, «neyi, neden istediğini» «neyi, ne için istemesi gerektiğini» bilinçle bilen yetişkin siyasal vatandaş oyunu yaratabilmiş değildir. Üstelik, sanayi devrimi ile olgunluğunu bulan ekonomik dev-

rimini hiç de başarmış değildir. Bu iki devrimin şartlarından ve binaenaleyh kemâlinden, veriminden yoksun bir ülkede, bunların varlığı üzerine dayalı bir dengenin unsuru olan kitle partilerinin verimin bir rolü olamayacaktır. Üstelik, siyasal ve ekonomik devrimlerin olumlu yönlerinden yoksun olmanın deyimlediği elverişliğe bir elverişsizlik daha eklenmek gerekir: Başlamış bulunan sosyal devrimin iltizamları da, Türkiye'de, burjuva heveslisi - feodalite kalıntısı sınıflarla çalışanlar sınıflarını karşı karşıya getirmiştir. Bu ortam içinde, onları, aynı parti çatısı altında dengelemek mümkün olamaz.

Ayrıca, Türkiyede sosyal devrim, batıdaki gibi, burjuvanın gönül rızasıyla sosyal adalet tâvizleri vermesini mümkün kılacak bir doymuşluk noktasından yavaş-yavaş hareket ile de başlamamıştır ve bu «tedriç» yolunda da değildir. Bu sosyal devrimde, âdeta, tarih içinde yitirilmiş sürelerin açtığı mesafeyi kapama hızı vardır ve olacaktır. Bu itibarla, bu sosyal devrim, burjuva heveslisi-feodalite kalıntısı sınıfların kendiliklerinden verecekleri sosyal adalet tâvizlerinden çok; onları, buna zorlayıcı kuvvetli faktörlerin zoru ile olacak ve gelişecektir; olmakta ve gelişmektedir. Aynı parti içinde türlü kanatların uyuşmaları, Türkiye'ye gerçek sosyal adalet getirci istidattan uzak düşmektedir. Türkiye'de, sosyal adalet, burjuva heveslisi-feodalite kalıntısı sınıfların, çalışanlarca zorlanmasıyla, ağır biçimde zorlanmasıyla olacaktır: Burjuva heveslisi-feodalite kalıntısı sınıflar, uzun batı gelişmelerinin burjuvaya sağladığı bütün imkânları, birden ve bu sefer devlet eliyle hazırlanacak bir ortamda elde etmede dayatıyorlar. Ötekiler de sosyal adaletin çağdaş normlarını elde etmede dayatma yoluna girmişe benzerler. Şimdi, «neyi, neden istediğini» bilmeden siyaset saheline ağırlığını getirmiş olan kitleler, «neyi, neden istemeleri gerektiğini» bilme yolunda ilerledikçe, bu çağdaş normlar üzerinde tedriç pazarlıklarına iltifat etmez olacaklardır. Yâni, bir kitle partisi içinde, burjuva heveslisi-feodalite kalıntısı sınıflarla bir arada durmaları zorlaşacaktır. Bir kelime ile, Türkiye'nin hem şimdiki «tabiat-ı eşyası» hem de kısa sürede hızla kendisine özge bir ekonomik ve sosyal devrim başarmak zorunu; ufak tâvizlerle, tedriç yoluyla sosyal adalet verdirmekten başkasını yapamayacak kitle partilerini, bir anakronizm durumuna getirmiştir. Seçmenin «neyi, neden istediğini bilmeden» siyaset sahnesinde rol oynadığı uyanmamışlık evresinden (safhasından); «neyi, neden ne ölçüde istemesi gerektiğini bilerek» siyaset sahnesinde rol oynama uyanmışlık evresine geçildiği oranda da gurupsal görüşlerle, hareket eden partiler çağı gelişecektir.

Görülüyor ki, Sayın Demirel'in kitle partisi anlayışı, sosyal adalet kavramı ile de uyuşamayacak bir durumu hikâye ediyor.

Bu arada Sayın Başbakanın sosyal adalet kavramı ve muhtevası üzerinde söylediklerindeki zayıf noktalara da şöyle değinmek mümkündür :

i — Sosyal adaleti, zaten, gelirin eşit dağılımı olarak kimse göstermiyor. Sosyal adaletçiler, bu kavramı, toplam gelire katkı açısından ele alıyorlar.

ii — Keza, kimse, sosyal adaleti, servet düşmanlığı, sefalet olayının sömürülmesi, yoksullukda eşitlik olarak da göstermiyor. Sosyal adaletçiler, «servet» in kaynağındaki bilimsel gerçeği arıyorlar, «sefalet» in haksızlığını belirtiyorlar, yoksulluğu kaldırmak istiyorlar.

ii — Sonra, kimse, hayalî sınıfları karşı karşıya getirerek, milleti bölmek için sosyal adalet kavramını kullanmıyor.

Sosyal adaletçiler, hayalî olarak sınıf uydurmuyorlar, sınıfları görüyorlar ve şimdiki «sınıflar arasındaki ilişkiler düzeni» nin bu işteki sorumluluğunu tayin etmeğe uğraşıyorlar. Bunu, sınıf savaşı kışkırtmacılığı sayarak, aksiyon adamlarını, araştırmacıları korkutmak, özgürlük düzenimize aykırıdır. Sosyal olayı da görmektir.

6 — *Halk Rızasının Önemi* : Sayın Başbakan, iktidarın, onun kuvvetinin ve meşruluğunun temelini aramaktadır. Bu temeli, ulusun rızasında görmüşlerdir ve meşruluğu saptamada, ispatlamada, bir başka makamın tasdik veya fetvasının yersizliğini belirtmişlerdir.

Doğrudur. Çağdaş anlamda ilk organize demokrasilerden olan Amerikan siyasal sisteminin temel ilkesi de budur. Oraya da İngiltere'den gelmiştir. Sonra, oradan Fransa'ya geçmiştir. Ve oradan da bütün dünyaya yayılmıştır. Binaenaleyh hükûmetlerin, iktidarların halk rızasına dayanması prensibi, bizde de bir temel prensiptir.

Bunun tersini söyleyen yok. Fakat artık çağımızda iktidar ile halk arasında bir «biçimsel mutabakat» in üstünde, bir gerçek «sosyo-politik ve ekonomik mutabakat» aranması gerektiğini ileri sürmek isteyenler var. Ve orada da Sayın A.P. liderinin, bundan gocunduğu vakıası var.

Bu arada, meşruluğu, bir başka makamın tasdik veya fetvasına bağlamaktan çok, bazı makamların, bazı organların, bazı merkezlerin; iktidarların meşrûluk platformundan düşmesi olayını açıklamaları ve iktidarı etkileme haklarını kullanmaları var. Buna da engel olunamayacaktır.

7 — *Doktrinerlik Meselesi* : Türkiye'de, doktrinlerin tartışıldığı bir çağ açılmıştır. Onun için, sayın Başbakanın, bunu görmesi de mümkün olmuştur. Fakat, bu doktrinleri yorumlamada, sahipleri üzerindeki spekülâsyonunda daha ihtiyatlı davranmaları gerekirdi:

i — C.H.P. Liderinin, «ortanın solu» sloganını, sol kanadın oylarını partiye getirmek gibi bir «taktik» olarak kullandığını ileri sürmek doğru değildir. Kanımızca, bu lider, henüz, tutarlı bir sosyalizm safhasında değildir. Ama, toplum ve devlet yönetiminde hiç kuşkusuz sosyalist tedbirlerden yanadır. Bu lider, Mustafa Kemâl Okulunda, elbette, halkçı bir sosyal muhteva ile yetişmiştir. Fakat ulusal kurtuluş savaşını dayandıkları batı burjuva örneği demokrasi idée'si dolayısıyla, bu sosyal muhtevalı halkçılığı, tutarlı bir sosyalizm olarak inşa edememiştir. Onun için, partisine de bu yolu sonuna kadar açmamakla beraber, artık soyut bir sosyal muhtevacılıktan daha ileri giden sosyalist tedbirlere doğru yönelmiştir. CtH.P. içinde «ortanın solu» sloganını ve oluşmayı, başka türlü yorumlamak zordur.

Bu slogan, bir seçim taktiği olmayı aşan bir anlam ile C.H.P. realitesine sızmağa başladığı içindir ki, C.H.P. içinde bir akım durumuna gelebilmiştir. Bu akımın geniş kitleye inmediği, onları arkasından sürüklediği, yalnızca merkez örgütündeki bir sol kanadın marifeti olarak kaldığını iddia etmek, pek cesur bir yorum olur. Partinin, Sayın Başbakanın bu iddiasından sonra geçirdiği büyük bir operasyon, bu cesur iddianın gerçeksizliğini hissettiren bir olay olmuştur.

ii — Sayın Başbakanın, ortanın solu «sathı maili» nin, sonunda, Türkiye'yi aşırı sola götüreceği; T.İ.P. nin şimdiki dış politika fikirleri ile bir aşırı sol doktriner görüşün de en etkili taktiğinin «dış politikaları çürüterek içerde de aşırı solu getirecek bir çürüme elde etmek» fikri arasında bir paralellik bulunduğu ve binaenaleyh, bu sloganın sahibinin de T.İ.P. olduğu hakkındaki fikirleri de sağlam değildir. Durum şudur: C.H.P., karma ekonomiye sadakat görüşü ile, henüz, bir tutarlı sosyalizm yapmaktan uzakta olmakla beraber, nasıl, bir sosyalizm tedbirleri arayıcılığı içinde ise;

T.İ.P. de, karma ekonomiyi de, nihayet, bir kapitalist çerçevenin malı sayarak ve onu aşmayı önererek, bir tutarlı sosyalizm arayıcılığı içindedir. Her ikisinin «sol» u, elbette esaslı dış politika eleştirmeleri yapmalarını da gerektirir. Bu, onların yurtseverliklerinin ve bağımsız bir Türkiye kurup, onun içinde kişileri de özgür kılma hürriyetçiliklerinin doğal sonucudur. Bu yolu tehlikelerle dolu göstererek kapatmağa uğraşmak da pek açık bir statükoculuk ve muhafazacılık olur ki, Başbakan ve partisi de, işte bu noktadadır. Onun, doktriner sloganlar ve bunların sahipleri üzerinde yaptığı spekülasyon, halkı, özgürlük ve bağımsızlık konusunda uyarmaktan ötede, böyle bir muhafazacılığı «faş etmekten» başka sonuç vermemiştir.

8 — *Tedric Metodu* : Nitekim, Sayın A.P. Lideri, muhafazacılığının doğal sonucu olarak; Türkiye'deki ortamın kusurlarından doğmuş bulunan problemleri de, -«sol sathı mailin» zorunlu olarak getireceği- «ihtilâl metodları» ile değil, «tedricî tekâmül» yolu ile çözeceğini ileri sürmüştür.

Bir kere Türkiye ister-istemez bir «sosyalleşmecilik» idée'sinden hareket ederek, gerçekten bir «sol» akım içine girmiştir. Her sol akımın, zorunlu olarak, dış ve iç politikalarda çürüme, çürütme taktikleri ile olgunlaştırdığı bir ortamda bir ihtilâl darbesiyle son darbeyi vurmağa kalktığı, vurduğu, sosyalman ispatlanmamış, tarihen gösterilememiştir.

«Sol» akımların düzen değişikliği yapmak isteyecekleri kesindir. Zaten «solculuk», düzen değişmesi istenmesi yolunda özetlenebilir.

Her «sol» un, bu düzen değişmesinde -Sayın Başbakanın da sorduğu üzere- neyin yerine neyi koymak isteyeceğini ve bunu da nasıl yapacağını onun programında aramak gerekir. Her programdaki özelliklerin tümünün bir özeti vardır ki, bu da, bilimsel olarak bilinmez değildir; şundan ibarettir: -derece ayrımları içinde üretimi sosyalleştirmek, dağıtımını da âdilleştirmek.. Bunu da, vergi -toprak- üretim kaynağı ve araçları ile bunları kullanma alanları dahil, üretim düzeninde radikal değişmeler yolu ile yapmak... Bu radikalizmin «tüm» e şâmil olması, «ihtilâl» e kadar uzanması, tarihsel ortama, sosyal koşullara, özgürlük ülküsünün ve geleneğinin derecesine ve doldurduğu yere, yâni bir sürü faktöre bağlı ayrı bir konudur. Her «sol» a, bu faktörlerin tümü varmış da bunları harekete geçiriyormuş gibi bakmak bilimsel değildir. Böyle bir kuş-

ku yaratmak da doğru değildir. Hattâ bu, siyasal dürüstlüğe sığmaz da... Sayın A.P. Liderinin, bu konuda söyleyebileceği ve yapabileceği bir tek şey vardır: «Ülkemizdeki kusurlu ortamın kusurlarından doğan problemler vardır. Sosyalleşmeci akım, bu problemleri doğuran kusurları ve onun sahibi olan bu düzeni, radikal yollarla değiştirmeyi vaadediyor. Oysaki ben, düzen değişmeciliği yoluna gitmeden, tedricî gelişim yolu ile, problemleri çözeceğim, halkı bu radikal yollarla bu tedric yolunda tüm aydınlatalım. Seçme, ona göre yapılınsın» demek.

Ancak, böyle açık ve berrak konuşmadan sonradır ki, durum da açıklık -dürüstlük kazanacak ve siyasal ilişkiler, icralar alanına huzur gelecektir.

9 — *Dinin Mahiyeti, Yeri ve Din Konusunda Devletin Görevinin de Mahiyeti*: Sayın A.P. Liderine göre din, ahlâk ve hayat felsefesi veren bir sosyal etken idi. Böyle bir sosyal kuvvet olarak işlemesine Devlet eliye imkân vermeli idi. Bu sebeple, halka, dinini öğretme hizmetini bizzat Devlet de vermeli idi. Türkiye'd, Artık, «teokratik devlet» kurmak ve «şeriat» gibi, onun iltizamlarını getirmek isteyenler, pek «cüz'i» bir zümre idi. Binaenaleyh, «irticâ vehmine» kapılmağa gerek de yoktu.

i — Evet, din bir sosyal etkendir : İnsanlar, bilimsel aydınlıklar, bilimsel idrâkler, bilimsel gerçekler çağının gerekleri içine nüfuz ettikçe, lâik-yâni din etkeninden gelen unsurlara dayanmayan- bir ahlâk ve laik hayat felsefesi kurmada ilerlemektedirler. Hele, dinin, ahlâk ve hayat felsefesi verme kapısından girerek kişisel ve toplumsal yaşayışın her yönünü deneti, egemenliği altına almasına imkân verilmemektedir. Bir kelime ile, dinin etkenlik alanı daralmaktadır. Ancak metafizik ihtiyaçlar plânına inhisar etmektedir.

Durum bu iken, Mustafa Kemâl'in laisizmi ile açılan yol da bu iken, şimdi, Mustafa Kemâl'in Laik Devletinın Başbakanının, dini, ahlâka yön vermede, dünya görüşü yaratmada, hayat felsefesi kurmada bir temel olarak yeniden inşayı kabul etmesi; ve devlete de, bu konuda görevler tanımanın lojiğini, siyasal felsefesini formüle etmeğe kalkması doğru olmamaktadır. Çünkü bu, varılmış bulunan laisizm ile uyuşmayan bir davranış olmaktadır.

ii — Laisizm, dinin etkenlik ve kontrol alanını, metafizik ihtiyaçlar plâtformuna ircâ ederek, çağdaş bilim, düşün, duygu verileriyle yüklü bir bilinçle hareket eden insanı ve toplumu meydana getirmektedir. Türk Devleti, bu anlamda lâiktir. Onda, din alanın-

da bazı görevler de bulunuyorsa, bu, Sayın Başbakanın felsefesini de kurarak uygulamak istediği üzere insanda ve toplumda dine dayalı bir ahlâk ve hayat felsefesi kurmak için değildir; belki tam tersine, beşerî ve laik ahlâkın ve hayat felsefesinin bilim yoluyla kurulmasının dince önlenmemesi için «zabıta» cümlesinden olan bir görevdir. Bu bakış, bu anlayış, bu espiri yitirilirse, dinci devlet görevine ve binaenaleyh, dinci toplum ve dinci devlet anlayışına doğru kayılmış bulunur. «Artık irticâ tehlikesi yoktur» diyerek bu yolda ilerlemek de, bizi, -Halife Sultan ortada olmasa da- bu sonuca götürür.

10 — *Hükûmetin Kuvveti Meselesi* : Sayın A.P. Lideri, bütün çağdaş meslekdaşları gibi, kuvvetli hükûmet taraflısıdır. Hükûmetin kuvvetini -etkililiğini- korkusuzluğunu ve nihayet meşrûluğunu da -temelde- halkın rızasında görmektedir. Şimdi de, yetki kanunu ile, bunun maddî tedbirlerini alma yoluna girmiştir.

Halk rızasının önemini ve demokrasinin bir temel taşı teşkil ettiğini yukarıda belirtmiştik. Şimdi, söylenebilecek olan da şudur:

Yürütme uzvunun kuvveti ve bunu takviye, modern anayasacılığın problemlerinden birisidir. İnancımıza göre kuvvetli iktidar meselesini, teorik, hukuksal-siyasal açılardan ele almak mümkündür ve gereklidir.

A — *Teorik Açıdan Kuvvetli İktidar* :

Bilhassa üretimi artırmada, gelir dağılımını âdilleştirmede, toplumun ihtiyaç ve dileklerine karşılık olan tedbirleri tutarlı -konsekan- verimli bir düşünce demeti halinde halka sunarak, halkın ve onun türlü sosyal kategorileri olan katların dilek ve düşüncelerini yansıtan sosyo-politik kuvvetlerin desteğini ve etkisini almağa bağlıdır. Bu, yalnızca, demokrasinin şartı değil, bir demokrasi içinde «iktidarın kuvvetli olarak kurulması»nın da şartıdır. Ve Sayın Başbakan hükûmeti halk rızasına dayatarak, bu noktadan hareket etme hünerini göstermiştir. Fakat, milleti, bir soyut cevher olarak ele almakla yetinmektedir. Vaki, bu konuda soyutluktan, soyutlanmalardan kurtulunamaz. Fakat, siyasal realiteye daha yakın bir soyutlanmaya gitmek gerekir. Onun içindir ki, biz kuvvetli iktidarı teorik açıdan tayin etmenin unsurları arasına, «halkın türlü sosyal kategorileri olan sosyal katların dilek ve düşüncelerini yansıtan türlü sosyo politik kuvvetlerin de -Anayasada gösterilen veya gösterilmemiş bulunan türlü yollarla- desteğini ve bu desteği vermenin şartı olan etkisini almayı» da sokmuş bulunuyoruz.

B — —Hukuk Platformunda Kuvvetli İktidar : Böylece işe başlayan bir iktidar, teorik olan kuvvetli iktidardır. Fakat bu kuvvetin fiilen belirmesi için, iktidarın elinde Anayasaca geçerli, meşrû sayılacak araçların bulunması gerekir. Binaenaleyh, bu noktadan itibaren, kuvvetli iktidar meselesi, Anayasaca geçerli ve meşrû sayılacak araçlara sahip olma meselesi haline gelir. Bu araçları kanun, tüzük, yönetmelik, hukuk biçimleri altında deyimleyebiliriz Binaenaleyh, kuvvetli iktidar, bilhassa üretimi arttırma ve gelir dağılımını âdilleştirmede toplumun ihtiyaç ve dileklerine karşılık olacak operasyonlara girişmeyi mümkün kılacak geçerli ve meşrû mevzuata sahip olmalıdır. Bu mevzuata istediği zaman kolayca, hızla sahip olan iktidardır. (Bu noktada mesele, gene ilk meselenin halkası içine giriyor : Bu mevzuata kolayca sahip olabilmek için de, Parlâmentonun, bunu, kendisine kolayca vermesini mümkün kılacak bir çoğunluğa -yâni yukarıda adıgeçen halk rızasına- sahip olması gerekir.

C — Siyaset Alanında Kuvvetli İktidar : Halk rızasını alarak, türlü halk katlarının ihtiyaç ve dileklerini yansıtan merkezlerin rıza ve etkilerini de alarak hukukun kendisine sağladığı zengin araçlarla kuvvetli olarak işe başlayan bir iktidarın, gerçekten kuvvetle devam edebilmesi için, siyasal alanda da zorluklara çarpmaması, türlü engellerle önlenmemesi, eski deyimini ile, icralarında kolayca yerli-yersiz «işkâl edilmemesi» gerekir. Bunun için de bir ön şart: gene Parlâmentoda, kendisine disiplin bağı ile bağlı bir büyük çoğunluğun olmasıdır. Fakat, ayrıca, bir iktidara, siyaset alanında kuvvetini devam ettirebilmesinin bazı parlâmenter imkânları da olmak gerekir. Bunlar da : denet kurumu olan Parlâmentonun, hükûmet üzerindeki denet araçlarını uluorta kullanma ve hükûmeti, kolayca siyasal sorum problemi ile karşılaştırma, bu suretle de hırpalama yollarını ihtiyatla kullanmaya sevk edecek parlâmenter mevzuat ile korunma imkânlarıdır.

Fakat kuvvetli iktidar, herşeyin başında, sosyal adaleti veren ilkelere sadakatten gelir; icralarını, bunlara dayatmaktan gelir. Bu olmayınca, kültür ve siyasetçe az gelişmişlik ortamının elvereceği türlü manevralarla çoğunluklar, büyük çoğunluklar elde edilebilmesine rağmen bu, güç veren bir faktör olamaz.

İşte A.P. nin Sayın Liderinde böyle bir çoğunluğa rağmen, böyle güçsüzlük vardır. Anayasaya rağmen aldığı yetki kanunu ile kazandığı imkânlarla, hukuksal araçlara rağmen, bu güçsüzlüğü devam edecektir.